

Rekenkamer
commissie

LEIDEN & LEIDERDORP

Jaarverslag 2022 / Onderzoeksagenda 2023-2024

2022

Voorwoord

Namens de Rekenkamercommissie Leiden & Leiderdorp (hierna: RKC) bied ik u het Jaarverslag 2022 en de onderzoeksagenda 2023-2024 van de RKC aan. Het jaarverslag biedt een terugblik en de onderzoeksagenda geeft een vooruitblik. Het is een mooie aanleiding om met de beide gemeenteraden in gesprek te gaan over het werk van de RKC.

In de *Onderzoeksagenda 2023-2024* presenteren wij onderwerpen die we de komende twee jaar mogelijk gaan onderzoeken. Deze lijst moet gezien worden als een 'groslijst'. We kunnen helaas niet alle gewenste onderwerpen onderzoeken. We gaan daarom graag met beide gemeenteraden in gesprek over de prioritering en verdere invulling van deze onderwerpen.

We willen de fracties en griffies van beide raden van harte bedanken voor de prettige samenwerking het afgelopen jaar. Ook danken wij het College van B&W, de gemeentesecretaris en de ambtelijke organisatie van beide gemeenten voor hun coöperatieve opstelling en medewerking aan de onderzoeken van de RKC.

Hans van Egdome,

Voorzitter Rekenkamercommissie Leiden & Leiderdorp

Leiden, 14 februari 2023.

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2022

1. Inleiding	3
2. Samenstelling RKC 2022	5
3. Onderzoeken 2022	6
3.1 JEUGDZORG ZONDER VERWIJZING (LEIDEN EN LEIDERDORP)	6
3.2 BELEID EN BEHEER VAN RIOLERING (LEIDEN EN LEIDERDORP)	7
3.3 STUREN EN TOEZIEN OP DE KWALITEIT VAN PARTICIPATIE LEIDERDORP	8
3.4 PLANNING EN BEPLANTING VAN GEMEENTELIJK GROEN IN LEIDEN	9
3.5 GROTE PROJECTEN LEIDEN	9
4. Vooronderzoeken	10
4.1 COMMISSIES VOOR DE BEZWAARSCHRIFTEN	10
4.2 LAADPALEN	10
5. Communicatie	11
5.1 FRACTIEBEZOeken	11
5.2 AFSTEMMING MET DE BURGEMEESTER EN DE GEMEENTELIJKE ORGANISATIE	11
5.3 CONTACT MET BURGERS EN ORGANISATIES VAN LEIDEN EN LEIDERDORP	11
5.4 WEBSITE EN MEDIA	12
6. Financieel verslag 2022	13
6.1 INLEIDING.....	13
6.2 INKOMSTEN EN UITGAVEN 2022	14
7. Onderzoekstrategie en onderzoeksagenda 2023-2024	17
7.1 MISSIE EN ONDERZOEKSCRITERA	17
7.2 DE ONDERZOEKEN	18
7.2.1 SCHULDHULPVERLENING (LEIDEN EN LEIDERDORP).....	18
7.2.2 ONDERWIJSHUISVESTING (LEIDEN EN LEIDERDORP)	19
7.2.3 GRONDBELEID EN ONGANG MET PROJECTTERREINEN (LEIDERDORP).....	19
7.2.4 CORONA-GELD VOOR GEMEENTEN (LEIDEN) – SOCIAL IMPACT	19
7.2.5 CITYMARKETING (LEIDEN).....	20
7.2.6 PARKEERBELEID (LEIDEN)	20
7.2.7 SOCIALE WONINGBOUW (LEIDEN EN LEIDERDORP).....	21
7.2.8 DUIDELIJKE TAAL (LEIDEN EN LEIDERDORP)	21
7.2.9 VRIJ BESTEEDBARE RUIMTE (LEIDEN)	21
8. Begroting	23

1. Inleiding

De RKC constateert dat het werk van een gemeenteraad zich meer en meer afspeelt in een zeer complexe omgeving. De gemeenten hebben de afgelopen jaren te maken gekregen met de coronacrisis waarvan de gevolgen nog steeds merkbaar zijn. De hoge inflatie en de energiecrisis hebben inmiddels ook zijn weerslag op het gemeentelijke bestuur en de organisatie, die naast andere grote maatschappelijke opgaven om een antwoord vragen. De toenemende complexiteit van het lokaal bestuur vergt bovendien meer van de verantwoording over deze vraagstukken, maar ook van het inzicht in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het bestuur en beleid. Dat inzicht is noodzakelijk om de raden in staat te stellen om hun controlerende taak goed uit te oefenen. Vanuit deze context proberen wij ons werk te doen. Meer informatie over onze werkwijze, vindt u terug op onze website: rekenkamerleidenleiderdorp.nl.

In Leiderdorp overlegt de RKC regelmatig met de auditcommissie. In Leiden spreken we over algemene gang zaken in verband met ons werk met de commissie Leefbaarheid en Bereikbaarheid. In Leiden is het afgelopen jaar een eerste discussie geweest over de mogelijkheid om dit voortaan te doen in de commissie voor de rekeningen. Mede gelet op het feit dat in deze commissie ook de onderzoeken van het college naar het gevoerde beleid worden besproken (art. 213a onderzoeken) denken wij dat dit een goede stap zou zijn.

Het jaar 2022 stond voor ons ook in het teken van de implementatie van de evaluatie 'Een goed rapport is pas het halve werk', die in 2021 door een onafhankelijke commissie is uitgevoerd. In onze brief van 12 oktober 2021 hebben we uitgelegd wat we met deze aanbevelingen willen doen. In de discussies in de gemeenteraden hebben we steun ervaren voor onze plannen en ideeën.

Naar aanleiding van de evaluatie zijn we voor de eerste keer aan de slag gegaan met een zogenaamd focusonderzoek. Dat is een onderzoek naar een (beperkt) deel van een beleidsterrein, met een kortere doorlooptijd en waar mogelijk in eigen beheer. Dat betekent dat de RKC een focusonderzoek zelf uitvoert, zonder een onderzoeksbureau in te schakelen. Het focusonderzoek van dit jaar gaat over het beplantingsbeleid in de gemeente Leiden. We zijn tijdens het onderzoek in gesprek gegaan met burgers die zich nauw bij het onderwerp betrokken voelen. Soms doen we ook zelf een vooronderzoek om na te gaan of een groter onderzoek over een specifiek onderwerp nodig is.

In het jaar 2022 zijn onderzoeken afgerond naar de verwijzingen in de jeugdzorg, de vervanging en onderhoud van rioleringen en de burgerparticipatie in Leiderdorp. We zijn in 2022 een onderzoek gestart naar de grip op grote projecten in de gemeente Leiden, waarbij in zogenaamde werkateliers ambtenaren, collegeleden en raadsleden zijn bevroegd. En het onderzoek naar overig groen in Leiden.

Een belangrijke wijziging in onze werkwijze is het feit dat we de colleges van de beide gemeenten vragen hun reactie op onze rapporten te geven *voordat* we ze presenteren aan de raden. Dat maakt het mogelijk dat wij in onze rekenkamerbrief aandacht hebben voor de visie van het college op onze conclusies en aanbevelingen. We hopen dat dit het debat over onze rapporten zal verbeteren.

Als RKC vinden we het heel belangrijk dat onze rapporten blijvend gebruikt worden in het debat over de onderzochte thema's. De colleges rapporteren jaarlijks in de jaarrekening, als deel van de planning en control-cyclus, over de voortgang van de uitvoering en afdoening van besluiten die een relatie hebben met de aanbevelingen die voortkomen uit de rapporten. Wij vragen aandacht voor de opvolging van onze aanbevelingen die door de raden zijn overgenomen.

Er zijn ook besluiten van de raden over de eigen kaderstellende en controlerende rol. Beide raden vroegen ons de besluiten van de afgelopen drie jaar in ons jaarverslag op te nemen. Uit praktische overwegingen verwijzen we in dit jaarverslag naar onze [website](#), waar deze besluiten op eenvoudige wijze zijn terug te vinden.

Onze website kreeg een nieuw uiterlijk en is toegankelijker geworden.

Het afgelopen jaar is de Wet Versterking Decentrale Rekenkamers aangenomen. Wij verwachten dat deze wet voor ons werk geen grote gevolgen zal hebben (met uitzondering van de zittingstermijn en de naamgeving: Rekenkamer). In 2023 zal er als gevolg van deze wet door de gemeenteraden een nieuwe verordening moeten worden vastgesteld.

We zijn heel blij met de komst van een nieuwe secretaris, Esther Loozen, die zich het afgelopen jaar snel heeft ingewerkt.

2. Samenstelling RKC 2022

Onze commissie werkt onafhankelijk en bestaat uit maximaal zeven door de raden benoemde leden. De leden van de RKC konden tot nu toe voor maximaal twee termijnen van vier jaar worden benoemd.

De samenstelling van de RKC was in 2022:

- Hans van Egdom voorzitter (2e termijn, loopt af 1 maart 2026)
- Marije van den Berg vicevoorzitter (1e termijn, loopt af 1 maart 2023)
- Beatrice Snel lid (2^e termijn, loopt af 1 april 2025)
- Rudi Turksema lid (2^e termijn, loopt af 1 april 2025)
- Maurice Dister lid (2^e termijn, loopt af 1 maart 2026)
- Laurens Beijen lid (1e termijn, loopt af 1 maart 2023)
- Janneke Jansen lid (1e termijn, loopt af 1 maart 2023)

Tot 1 mei 2022 was Rini Teunissen tijdelijk ambtelijk secretaris van de RKC. Per 1 mei 2022 is Esther Loozen de ambtelijk secretaris van de RKC. Zij is bereikbaar via telefoonnummer 06 – 434 86 720 of via rekenkamer@leiden.nl. Meer informatie over de leden van de RKC, waaronder een overzicht van hoofd- en nevenfuncties kunt u vinden op onze website: rekenkamerleidenleiderdorp.nl.

Bij de inwerkingtreding van de Wet Versterking Decentrale Rekenkamers verandert de zittingstermijn van de leden van de huidige vier jaar naar zes jaar. De huidige leden geven er op dit moment de voorkeur aan de zittingstermijn van vier jaar vast te houden en dat betekent dat:

- Rudi Turksema en Beatrice Snel aanblijven tot 1 april 2025
- Maurice Dister en Hans van Egdom aanblijven tot 1 maart 2026
- Marije van den Berg aanblijft tot 1 maart 2027

Laurens Beijen en Janneke Jansen zullen in 2023 hun werk neerleggen na voltooiing van hun termijn. Wij zijn hen dankbaar voor al het werk dat zij voor de RKC hebben gedaan.

Bij de nieuw te benoemen leden gaan we bij de benoeming uit van een zittingstermijn van vier jaar. Bij het ingaan van de nieuwe verordening geldt de benoemingstermijn van 6 jaar. Dat betekent dat zij vanaf dat moment voor 6 jaar lid zijn van de Rekenkamer. Daarna kunnen zij voor zes jaar worden herbenoemd.

3. Onderzoeken 2022

In 2022 hebben wij de volgende onderzoeken afgerond:

1. *Jeugdzorg zonder verwijzing*
Onderzoek naar verwijzen in de jeugdhulp in de gemeenten Leiden en Leiderdorp.
2. *Beleid en beheer van de riolering*
Onderzoek naar het onderhoud en de vervanging van de riolering in Leiden en in Leiderdorp.
3. *Sturen en toezien op de kwaliteit van participatie*
Onderzoek naar de kwaliteit van participatieprocessen in Leiderdorp.

Voor de volledige inhoud van de uitgebrachte rapporten en rekenkamerbrieven verwijzen wij naar onze [website](#). Hieronder gaan we kort in op onze conclusies. Na de drie afgeronde onderzoeken, beschrijven we de nog lopende onderzoeken.

3.1 Jeugdzorg zonder verwijzing (Leiden en Leiderdorp)

Jongeren moeten zo snel mogelijk de juiste hulp krijgen die ze nodig hebben. Juist nu er weinig geld voor jeugdzorg beschikbaar is, is het nog harder nodig om het beschikbare geld zo goed mogelijk te besteden. De RKC heeft onderzoek gedaan naar verwijzen in de jeugdzorg, om daarmee de gemeenteraden van Leiden en Leiderdorp te helpen bij hun aandacht voor jongeren.

De uitkomst van het onderzoek is dat beide gemeenten onvoldoende weten of jongeren de hulp krijgen die ze nodig hebben. Onduidelijk is of de geboden hulp altijd een oplossing is voor hun probleem. Er blijkt onvoldoende inzicht in het effect van de hulp die de Jeugd- en Gezinsteams (JGT) bieden. In de jeugdzorg wordt veel geregistreerd, maar dit leidt lang niet altijd tot het inzicht in wat beter kan. Een betere registratie en analyse is nodig om de effectiviteit van de gegeven hulp vast te stellen. Pas dan kan de gemeente ervan leren en het beleid verbeteren.

Ook is lang niet altijd duidelijk *welke* hulp er nu precies geboden wordt. Het is bovendien niet goed bekend wat de kosten per kind zijn en ook niet of de geboden hulptrajecten effectief zijn. Doordat de problemen en de oplossingen van jongeren zo divers zijn is het belangrijk om beter te weten in welke situaties een bepaalde oplossing goed werkt.

De RKC onderschrijft volledig de opvatting dat preventief werken met jongeren van het allergrootste belang is, maar ook daarvan is niet duidelijk hoeveel tijd en aandacht daaraan gegeven wordt.

Heldere uitgangspunten voor het beleid zijn wezenlijk en die waren er tot voor kort niet. Door de formulering van goede uitgangspunten zal duidelijk zijn welke cijfers nodig zijn om het beleid beter te maken. Gelukkig ziet de RKC dat er op dat punt inmiddels goede stappen worden gezet.

Het onderzoek is onder begeleiding van Janneke Jansen en Beatrice Snel uitgevoerd door LM advies en management.

3.2 Beleid en beheer van Riolering (Leiden en Leiderdorp)

De gemeenten Leiden en Leiderdorp gaan goed om met hun riolering, maar er zijn wel wat achterstanden bij de vervanging. Dat is de belangrijkste conclusie van het onderzoek naar het onderhoud en vervanging van riolering in Leiden en Leiderdorp dat de RKC heeft laten uitvoeren.

Goed waterbeheer wordt steeds belangrijker. Door klimaatverandering zullen we steeds vaker geconfronteerd worden met extreme buien. Het riool moet dit water goed kunnen verwerken. Een van de maatregelen daarvoor is het aanleggen van dubbele riolering: een riool voor afvalwater én een riool voor regenwater. Dat gebeurt in steeds meer wijken in Leiden en Leiderdorp.

Leiden en Leiderdorp hebben samen met een paar andere gemeenten in de regio hun rioleringsplannen vastgelegd in het Integraal Waterketenplan Leidse Regio 2019-2023. De RKC heeft laten onderzoeken of beide gemeenten op schema liggen bij de uitvoering van de plannen. Dat is in hoofdlijnen het geval, maar er zijn wel wat vertragingen opgetreden. De aanpassingen in de planning hebben ermee te maken dat het vervangen van een riool geen op zichzelf staande activiteit is. Als het goed is wordt werk aan de riolering gecombineerd met werkzaamheden boven de grond.

Leiden geeft de laatste tijd veel aandacht aan een integrale aanpak van de wijken. Daarbij wordt rekening gehouden met de gevolgen van de klimaatverandering. Leiderdorp is daar nog iets minder ver mee. De RKC adviseert Leiderdorp om daarvoor ook een duidelijke strategie vast te stellen.

De RKC beveelt beide gemeenten ook aan om bij de planning van de rioolvervanging nog uitdrukkelijker te onderzoeken waar de risico's liggen. Het volledig wegnemen van elk risico op een overstroming is uitgesloten. De gemeenteraden en de inwoners moeten worden betrokken bij de discussie over de vraag welke risico's nog aanvaardbaar zijn, gelet op de hoeveelheid geld die met vervanging gemoeid is.

Met het onderhoud en het verbeteren van de riolering is een grote hoeveelheid geld gemoeid. In Leiden gaat het jaarlijks om 11,9 miljoen euro, in Leiderdorp om 1,9 miljoen euro. Deze kosten worden gedekt door de rioolheffing. Die heffing wordt bij burgers en bedrijven in rekening gebracht.

De rioolheffing die bij de burgers en bedrijven in rekening wordt gebracht is bedoeld voor de financiering van de watertaken van de gemeenten. De gemeenten overwegen om in de toekomst ook

het klimaatbestendig maken van de stad hieruit te betalen. De RKC adviseert de twee gemeenten om goed te kijken naar de vraag of plannen die geen directe relatie hebben met watertaken uit die heffing mogen worden betaald.

Het onderzoek is onder begeleiding van Maurice Dister en Laurens Beijen uitgevoerd door Ambient.

3.3 Sturen en toezien op de kwaliteit van participatie Leiderdorp

Eveneens in 2022 begon de RKC met een onderzoek naar burgerparticipatie in Leiderdorp, dat ook in dit verslagjaar is afgerond. Uit het onderzoek blijkt dat de kwaliteit van burgerparticipatie beter kan en dat de gemeenteraad van Leiderdorp daar een actievere rol in moet spelen.

Het gemeentebestuur en de ambtenaren van Leiderdorp vinden het betrekken van inwoners bij plannen en projecten van groot belang. De gemeenteraad moet actief letten op de kwaliteit van de participatie en zo nodig het college opdracht geven om het beter te doen.

De onderzoekers hebben gekeken naar participatietrajecten bij onder meer de herinrichting van de Simon Smitweg en de Visie op Bouwhoogtes. Pakte de raad zijn rol om te sturen en bewaakte de raad de kwaliteit van de participatie? Hoe kan het beter? De wil is er zeker, stellen de onderzoekers: De raad wil gericht sturen op de kwaliteit van burgerparticipatieprocessen en de gemeentelijke organisatie geeft met grote betrokkenheid invulling aan het contact met de burgers. Maar de RKC stelt dat er meer nodig is.

Het helpt als duidelijker is wat een participatietraject zou moeten opleveren, hoe dat aangepakt moet worden en hoe bewoners daarin tot hun recht kunnen komen. Kwaliteitscriteria daarvoor heeft de gemeenteraad niet vastgesteld. Het is ook onvoldoende duidelijk op welk moment de raad aan zet is en wanneer het college of de ambtenaren. Vaak laat de raad kansen lopen om vooraf duidelijk te maken wat hij wil. Het college betreft daarbij de raad te weinig en de raad laat dat gebeuren.

De RKC adviseert de raad daarom aan een aantal verbeterstappen te zetten. Allereerst is het van belang dat de raad een beter inzicht krijgt in de mogelijkheden voor participatie om zo betere keuzes te maken. Ook moet de raad scherper bepalen waaraan een participatietraject moet voldoen. Zo kan hij de uitkomst van het proces beter beoordelen. De raad moet vooraf doelen stellen aan een participatietraject en tijdens de participatie van burgers een vinger aan de pols kunnen houden. Dit alles in goed overleg met de wethouders en de ambtenaren. Door het proces goed met elkaar en met de inwoners te evalueren kan de participatie in de toekomst alleen maar beter worden.

Het onderzoek is afgerond, zo ook de processen van ambtelijk en bestuurlijk hoor en wederhoor en het opstellen van de rekenkamerbrief met conclusies en aanbevelingen. Begin 2023 wordt het onderzoeksrapport met de rekenkamerbrief naar de raad gestuurd.

Marije van den Berg, Beatrice Snel en Janneke Jansen begeleiden dit onderzoek. Vincent van Stipdonk (zelfstandig onderzoeker lokale democratie) en Christine Bleijenberg (associate lector Urban Governance aan de Haagse Hogeschool) voerden het onderzoek uit.

3.4 Planning en beplanting van gemeentelijk groen in Leiden

In 2022 is begonnen met een onderzoek naar het beleid ten aanzien van planning en beplanting van gemeentelijk groen in Leiden. Dit onderzoek is opgezet als focusonderzoek: de onderzoeksvraag kent een beperkte scope en is uitgevoerd in eigen beheer van de RKC. Met het onderzoek geven we antwoord op de centrale vraag: 'In hoeverre houdt de gemeente Leiden bij keuze voor het aanleggen en beplanten van perken en plantvakken rekening met: de esthetische kant, duurzaamheid en de onderhoudsvraag op langer termijn? En welke andere uitgangspunten worden gehanteerd?' Het onderzoeksrapport bestaat uit twee delen: een beschrijving van beleid, ontwerp, aanleg en beheer van groen en een deel over bewonersparticipatie in het kader van groen.

Aanvullend aan het eigen onderzoek van de RKC schreef een beleidsjournalist in opdracht van de RKC een artikel over de casus 'overkluizing Willem de Zwijgerlaan'. Het artikel gaat in op de veranderingen die er in de loop der jaren zijn geweest in de beplanting op de overkluizing. Verder is er op 9 december 2022 een goed bezochte bijeenkomst gehouden waar twee deskundigen een presentatie hebben gehouden over het thema 'groen in de stad'.

Inmiddels is het onderzoeksrapport met de titel 'Planning en beplanting van gemeentelijk groen in Leiden' aangeboden voor het Ambtelijk Hoor en Wederhoor. In de eerste helft van 2023 verwachten we het onderzoek af te ronden.

Beatrice Snel en Marije van den Berg voerden dit onderzoek uit, begeleidden het werk van de beleidsjournalist en organiseerden en begeleidden de bijeenkomst.

3.5 Grote projecten Leiden

In 2022 is de RKC gestart met een onderzoek naar de overschrijdingen bij grote projecten. Bij grote projecten spelen vragen of in de voorbereiding kosten en mogelijke risico's voldoende in kaart worden gebracht en realistisch worden begroot. Daarnaast is in 2009 het raadsonderzoek 'Leiden, stad van ambities' uitgevoerd naar grip van de gemeente Leiden op grote projecten. Op basis van dat onderzoek zijn door de gemeente maatregelen genomen om de toenmalige geconstateerde gebreken aan te pakken. De RKC wil nu een aantal aspecten die in het onderzoek van 2009 aan de orde kwamen evalueren. Dit met als doel te onderzoeken of het rapport het gewenste lerend effect heeft gehad. Na een inventariserende fase is het onderzoeksbureau bij een aantal geselecteerde projecten gaan kijken wat de verklarende factoren zijn voor het al dan niet aanwezig zijn van financiële tekorten. De RKC verwacht in de eerste helft van 2023 de bevindingen te presenteren.

4. Vooronderzoeken

In 2022 zijn twee vooronderzoeken uitgevoerd, met als doel na te gaan of er aanleiding is de onderzochte onderwerpen verder te (laten) onderzoeken.

4.1 Commissies voor de bezwaarschriften

De RKC heeft een korte verkenning uitgevoerd naar problematische, beleidsgerelateerde zaken die de commissies voor de bezwaarschriften van Leiden en Leiderdorp in de jaren 2015 tot en met 2021 met aanbevelingen in hun jaarverslagen onder de aandacht hebben gebracht. Het ging in dit vooronderzoek niet om adviezen in individuele gevallen, maar om onderwerpen die voor de commissies mogelijk aanleiding waren om de colleges en/of raden te adviseren het beleid of de regelgeving op een bepaald terrein aan te passen.

De conclusie van dit vooronderzoek was dat de commissies in de onderzochte periode *geen* aanleiding zagen om aanbevelingen te doen die zouden kunnen leiden tot aanpassing van regelgeving of beleid. Een uitzondering vormde in enkele jaren de verkameringsproblematiek. Kennelijk is de kwestie daarna afdoende opgelost, want in latere jaren kwam dit aandachtspunt niet meer voor. Uit de jaarverslagen en uit het interview met de voorzitter is ook niet gebleken dat er een patroon zichtbaar is geweest van problematische zaken die de commissies aanleiding hebben gegeven te adviseren tot aanpassing van het beleid of de regelgeving.

Gezien deze uitkomst heeft de RKC besloten geen onderzoek naar dit onderwerp te doen.

Het vooronderzoek is uitgevoerd door Janneke Jansen en Laurens Beijen.

4.2 Laadpalen

Een korte verkenning is ook uitgevoerd naar mogelijke bezwaren van burgers in Leiden en Leiderdorp tegen het beleid tot plaatsing van laadpalen voor elektrische auto's.

De uitkomst is dat nauwelijks formeel bezwaar, via de commissies voor de bezwaarschriften, tegen dit beleid is gemaakt. Hierop is een uitzondering: in Leiderdorp deed zich in 2020 een grote toename van zogenaamde laadpaalbezwaren voor, maar in 2021 was daar geen sprake meer van.

Ook naar aanleiding van deze constatering heeft de RKC besloten verder geen onderzoek naar het laadpalenbeleid te doen.

De verkenning is uitgevoerd door Janneke Jansen en Laurens Beijen.

5. Communicatie

5.1 Fractiebezoeken

Elk jaar voeren we gesprekken met de fracties in Leiden en Leiderdorp, zo ook 2022. De onderwerpen die we hebben uitgewerkt in ons Onderzoeksplan 2023-2024 zijn onder andere hieruit voortgekomen. Een open en constructief gesprek met alle fracties van Leiden en Leiderdorp is noodzakelijk voor de kwaliteit van het werk. We bedanken de fracties voor hun inbreng en suggesties.

5.2 Afstemming met de burgemeester en de gemeentelijke organisatie

Jaarlijks hebben we een gesprek met de burgemeester, de griffier en de gemeentesecretaris van beide gemeenten over de onderzoeksagenda, zodat we met onze onderzoeken rekening kunnen houden met de ontwikkelingen binnen de gemeenten.

Naast deze reguliere afstemmingsmomenten hebben we ook overleggen die aan een specifiek onderzoek verbonden zijn. Voor elk onderzoek zijn meestal twee leden van de RKC verantwoordelijk. Bij aanvang van een onderzoek organiseren zij een gesprek tussen de betrokken ambtenaren en onderzoekers, waarbij zijzelf en een vertegenwoordiger van de griffie aanwezig zijn. Hierin wordt het proces rondom het onderzoek besproken.

Het conceptonderzoeksrapport wordt aan de gemeentesecretaris van de betreffende gemeente(n) aangeboden voor ambtelijk hoor en wederhoor (AHHW), om na te gaan of de feiten kloppen. Behalve mondeling kunnen de betrokken ambtenaren in overleg ook schriftelijk reageren op de gepresenteerde feiten.

Zoals in de inleiding is aangegeven, vragen we aan de colleges van beide gemeenten, anders dan voorheen, om hun reactie op onze rapporten te geven *voordat* we de rapporten presenteren aan de raden, zodat we in onze rekenkamerbrief aandacht kunnen hebben voor hun visie op onze conclusies en aanbevelingen.

We streven ernaar om regelmatig contact te hebben met de medewerkers van de griffie.

5.3 Contact met burgers en organisaties van Leiden en Leiderdorp

Als het relevant is overleggen we graag met mensen en organisaties, zoals adviesraden uit Leiden en Leiderdorp, die ons kunnen helpen bij het verbeteren van ons onderzoekswerk. We volgen daarmee ook een aanbeveling op van de evaluatiecommissie, die adviseerde deze contacten te zoeken. Zo hebben we in dit verslagjaar positieve ervaringen opgedaan met contacten met de Adviesraden Sociaal Domein van zowel Leiden als Leiderdorp. Zij hebben het rapport en de rekenkamerbrief over de jeugdzorg inhoudelijk becommentarieerd. Wij waarderen hun betrokkenheid en inbreng.

De Adviesraad Sociaal Domein Leiderdorp heeft aangegeven nauwer contact te willen met de RKC. De leden van de RKC die met name actief zijn op het sociaal domein hebben persoonlijk met deze adviesraad kennisgemaakt en verdere afspraken gemaakt.

5.4 Website en media

We hopen dat met onze nieuwe en meer toegankelijke website ons werk nog beter onder de aandacht komt. De site is te bereiken via rekenkamerleidenleiderdorp.nl. Hier zijn de onderzoeken, onderzoeksplannen en jaarverslagen te vinden. Ook de lopende onderzoeken lichten we op de website kort toe. Onze presentaties en andere korte nieuwsberichten over ons werk plaatsen we eveneens op de site.

De RKC heeft een LinkedIn -en twitteraccount.

6. Financieel verslag 2022

6.1 Inleiding

De rekenkamer heeft in 2022 bijna € 27.000 minder uitgegeven dan begroot. Dit had twee belangrijke oorzaken: minder uitgaven aan onderzoeken door een onderzoek in eigen beheer uit te voeren en lagere uitgaven aan de ambtelijke secretaris doordat er enige tijd zat tussen het vertrek en de start van de nieuwe ambtelijk secretaris.

Aan onderzoeken heeft de rekenkamer in 2022 € 66.393 uitgegeven, met name aan de onderzoeken naar rioleringen, overschrijding grote projecten in Leiden en burgerparticipatie in Leiderdorp. Dit was lager dan begroot (€ 80.000) omdat de leden van de rekenkamer het onderzoek 'Overig groen' grotendeels in eigen beheer hebben uitgevoerd. Met een onderzoek in eigen beheer zijn veel minder onderzoekskosten gemoeid dan met een extern uitbesteed onderzoek, maar worden wel (beperkt) extra vergadervergoedingen uitgekeerd aan de leden die het onderzoek hebben uitgevoerd. Wij verwachten niet dat de leden van de RKC structureel zelf onderzoeken gaan uitvoeren. We zien dit daarom als een eenmalige meevaller.

Aan inkomsten werden van de gemeente Leiden en Leiderdorp bijdragen ontvangen van respectievelijk € 108.202 en € 41.287. Dit is per inwoner € 0,87 en € 1,50. De bijdrage van de gemeente Leiden was in 2022 hoger dan in voorgaande jaren doordat het salaris van de ambtelijk secretaris nu betaald wordt door de rekenkamer in plaats van dat de gemeente Leiden deze kosten in mindering bracht van haar bijdrage. Door de lagere uitgaven in 2022 heeft de Rekenkamer een positief resultaat behaald in 2022 van € 14.254. Dit positieve resultaat wordt aan de reserve van de Rekenkamercommissie Leiden toegevoegd.

De reserve van de Rekenkamer Leiderdorp (ten bedrage van € 50.000) vervulde een andere functie dan de reserve Rekenkamercommissie Leiden. De voormalige Rekenkamer Leiderdorp kon desgewenst een verzoek doen aan de Raad van Leiderdorp om extra onderzoeksbudget ter beschikking te stellen vanuit de reserve. De gezamenlijke Rekenkamercommissie Leiden & Leiderdorp heeft nog geen gebruik gemaakt van deze mogelijkheid.

6.2 Inkomsten en uitgaven 2022

	Begroting 2022	Realisatie 2022	Realisatie 2021
Lasten			
Onderzoeken	80.000	66.393	33.947
Onderzoek verwijzen jeugdzorg		950	15.412
Onderzoek riolering: onderhoud en vervanging		31.385	
Onderzoek participatie Leiderdorp		11.600	
Focus onderzoek overig groen		2.609	
Onderzoek overschrijding grote projecten		18.299	
Onderzoek vervolg verbonden partijen		1.550	16.035
Evaluatie RKC			2.500
Commissieleden en ambtelijk secretaris	80.438	65.104	20.406
Vergadervergoedingen leden	20.300	21.023	20.406
Ambtelijk secretaris	60.138	44.081	
Overig	4.438	6.092	2.115
Website		3.771	
Contributies	1.269	1.290	
Overige kosten	3.169	1.032	2.115
Totale lasten	164.876	137.589	56.468
Baten			
Bijdrage Gemeente Leiden	108.202	108.202	63.730
Bijdrage Gemeente Leiderdorp ¹	36.068	41.287	38.000
Onttrekking uit de reserve	20.606	2.354	2.348
Totale baten	164.876	151.843	104.078
Resultaat	0	14.254	47.610

¹ in 2022 is abusievelijk voor € 5.219 een te hoge bijdrage in rekening gebracht bij Leiderdorp. Dit zal waarschijnlijk verrekend worden in 2023 waardoor de bijdrage van Leiderdorp eenmalig € 5.219 lager zal zijn (€ 30.849).

Reserve rekenkamer Leiden	
Stand 1 januari 2022	69.551
Storting positief resultaat 2021	+ 47.610
Onttrekking uit reserve i.v.m. bouw website	-/- 2.354
Stand 31 december 2022	114.807
Verwacht resultaat 2022	+ 14.254
Verwachte stand 1 januari 2023	129.061

Reserve rekenkamer Leiderdorp	
Stand 1 januari 2022	50.000
Toevoegingen en onttrekkingen	-
Stand 31 december 2022	50.000
Verwacht resultaat 2022	-
Verwachte stand 1 januari 2023	50.000

Rekenkamer
commissie

LEIDEN & LEIDERDORP

Onderzoeksagenda 2023-2024

7. Onderzoekstrategie en onderzoeksagenda 2023-2024

7.1 Missie en onderzoekscriteria

Onze missie luidt als volgt: wij doen ten behoeve van de gemeenteraad en de burgers onafhankelijk onderzoek naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door de gemeente gevoerde beleid en de uitvoering daarvan, evenals naar de transparantie van de verantwoording daarover. Hiermee dragen wij bij aan de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad. Sinds 2018 doen wij ons werk voor de gemeenteraad van zowel Leiden als Leiderdorp. Onze taken en de rollen van de Raad en het College met betrekking tot rekenkameronderzoek zijn beschreven in de Verordening gemeentelijke Rekenkamercommissie Leiden & Leiderdorp 2017. We verwachten dat deze verordening in 2023 wordt aangepast.

Bij het maken van keuzes voor concrete onderzoeksonderwerpen richten wij ons zoveel mogelijk op gemeentelijk beleid dat de burger direct raakt of duidelijke consequenties voor de burger heeft. Daarbij laten wij ons vooral voeden door onderwerpen die gemeenteraadsfracties aandragen en onze eigen analyse van onderwerpen die zich voor rekenkameronderzoek lenen. We hebben oog voor de ontwikkeling dat voor veel beleidsterreinen, zoals de decentralisatie in het sociaal domein, de gemeente niet alleen aan het stuur zit. Voor een effectieve en efficiënte uitvoering is samenwerking met andere gemeenten meer en meer noodzakelijk. Het feit dat we voor zowel Leiden als Leiderdorp onderzoek doen geeft een mooie kans om de problematiek die de gemeentegrenzen overstijgt in kaart te brengen. Als onderzoeksthema's voor beide gemeenten van belang zijn zullen wij de onderzoeken oppakken en, indien dat nuttig is, ook de gemeenten met elkaar vergelijken.

We zien het bovendien als onze taak om na te gaan of de besluitvorming over onze aanbevelingen een voldoende vervolg krijgt in de uitvoering en het beleid. Vanaf 2020 vragen wij bij elke rapport in onze aanbevelingen extra aandacht voor de 'monitoring' van onze aanbevelingen. Daarbij valt een onderscheid te maken tussen de aanbevelingen die gericht zijn op de rol van de gemeenteraad en aanbevelingen die gericht zijn op de rol van het college. Wij zijn verheugd dat in de planning en control-cyclus er nu standaard aandacht is voor de voortgangsrapportage van de aanbevelingen van de RKC die door de gemeenteraden zijn overgenomen.

Voor onze werkwijze verwijzen we naar onze website: rekenkamerleidenleiderdorp.nl.

Voor 2023-2024 hebben wij een onderzoeksagenda met negen onderwerpen opgesteld. Niet alle negen onderwerpen zullen we kunnen uitvoeren gelet op onze beperkingen in tijd en geld.

Zo snel mogelijk na de start van een onderzoek kondigen we dit per brief aan de gemeenteraden aan.

7.2 De onderzoeken

Onderwerpen

Schuldhelpverlening

Onderwjuhuisvesting

Grondbeleid en omgang met projectterreinen

Corona-geld voor gemeenten

Citymarketing

Parkeerbeleid

Sociale woningbouw

Duidelijke taal

Vrije besteedbare ruimte

We zijn al aan de slag gegaan met twee van deze negen onderwerpen: 'Schuldhelpverlening' en 'Onderwjuhuisvesting'. Deze onderzoeken willen we in Leiden en Leiderdorp uitvoeren

Per onderwerp geven we hierna een korte toelichting.

7.2.1 Schuldhelpverlening (Leiden en Leiderdorp)

Schuldhelpverlening is een belangrijke taak van de gemeente. De gevolgen van de coronacrisis en de energiecrisis zullen voor veel inwoners te voelen zijn. Mogelijk zullen steeds meer mensen op de schuldhelpverlening aangewezen zijn. Het helpt vaak als gemeenten zo vroeg mogelijk de problemen signaleren en aanpakken. Dat komt ook in het beleid van de gemeenten Leiden en Leiderdorp tot uiting: "eerder, sneller en beter".

De RKC wil onderzoeken of de uitvoering in de gemeente Leiden en Leiderdorp aan deze uitgangspunten voldoen en wat er nog beter kan. Daarbij zal onder andere aandacht zijn voor het niet slagen van trajecten, bijvoorbeeld door uitval van klanten, de ervaringen van gebruikers, de regierol van de gemeente, de gebruikte instrumenten en het beleid ten opzichte van specifieke doelgroepen. We richten ons ook op de vraag of de stadsbank als organisatie (mensen en middelen) klaar is als de vraag om ondersteuning toeneemt als gevolg van de coronacrisis, de energiecrisis en de hoge inflatie.

In het beleidsakkoord van de gemeente Leiden lezen we: 'We gaan uit van vertrouwen boven wantrouwen. Dat betekent dat we vooral kijken naar wat we willen bereiken met regels, in plaats van ze blind te volgen. We bieden hiervoor de ruimte in ons beleid.'

In ons onderzoek willen we aandacht besteden aan de menselijke maat bij de uitvoering van de schuldhelpverlening en aan de knelpunten die daarbij optreden.

7.2.2 Onderwijshuisvesting (Leiden en Leiderdorp)

In Leiden en Leiderdorp staan veel schoolgebouwen waarvoor de gemeenten samen met de schoolbesturen verantwoordelijk zijn. Het gaat om scholen in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs. Onderwijshuisvesting is een grote post binnen de begroting van de gemeenten. Beide gemeenteraden hebben aangegeven daar veel aandacht aan te willen besteden.

In de programmabegrotingen van beide gemeenten zijn aanzienlijke extra bedragen uitgetrokken voor vervanging en verbetering van schoolgebouwen. Een belangrijk element daarbij is de verduurzaming van de oudere gebouwen om daarmee de energielasten te beperken, het verblijfsklimaat te verbeteren en bij te dragen aan het realiseren van de klimaatdoelstellingen.

De RKC wil onderzoek doen naar de meerjarenplannen voor de onderwijshuisvesting, de degelijkheid van deze plannen en de financiering ervan.

7.2.3 Grondbeleid en omgang met projectterreinen (Leiderdorp)

We willen onderzoek laten doen naar het grondbeleid in Leiderdorp en de wijze waarop er lering is getrokken uit grote projecten. We willen het onderzoek doen aan de hand van twee casussen: het IKEA-terrein en het oude gemeentehuis. In het onderzoek willen we kijken naar de diverse betrokken partijen, zoals de gemeente maar ook projectontwikkelaars en andere betrokken partijen.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

In hoeverre is er lering getrokken uit deze projecten en op welke wijze zijn de leerpunten verwerkt in het grondbeleid van Leiderdorp?

7.2.4 Corona-geld voor gemeenten (Leiden) – social impact

Vanuit het rijk werden diverse steun- en herstelpakketten in het kader van coronaproblematiek beschikbaar gesteld en in het voorjaar van 2021 startte het Nationaal Programma Onderwijs. Met de aanpak van het social impact team heeft de gemeente de middelen gebundeld en gericht de aanbevelingen opgevolgd in een integraal programma. *'We richten ons daarin op het vergroten van gelijke kansen, het voorkomen en verminderen van geldzorgen, het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid en het verbeteren van taalvaardigheden en digitale vaardigheden, met specifieke aandacht voor Leidenaars in een kwetsbare situatie.'*

Eind 2021 is het tijdelijke programma social impact vastgesteld in het college. De gemeente Leiden heeft dit programma samen met maatschappelijke organisaties gestart om de impact van corona voor de Leidse samenleving in beeld te brengen. Voor 2023 zijn het vergroten van kansengelijkheid en het verbeteren van de mentale gezondheid van Leidenaars, in het bijzonder van jongeren, belangrijke speerpunten. De RKC overweegt onderzoek te doen naar de effecten van het programma social impact en antwoord te krijgen op de vraag of de beoogde doelen zijn gerealiseerd.

7.2.5 Citymarketing (Leiden)

Een belangrijk aspect van de visie op de bezoekerseconomie is de balans tussen leven en beleven van de voorzieningen in de stad voor omwonenden en bezoekers.

We zijn van plan onderzoek te doen naar het doel en de effecten van citymarketing. Leiden & Partners is verantwoordelijk voor de uitvoering van de citymarketing van Leiden, met als doel, naast het gastheerschap van de stad, het merk 'Leiden' op de kaart te zetten om hierdoor de groei te bevorderen van het aantal bezoekers, congressen en studenten, en ook een verbinding te leggen tussen de vitale stad en haar bewoners.

We willen onderzoeken op welke wijze citymarketing haar doelen bepaalt en behaalt.

Interessant is de vraag in hoeverre de doelen van citymarketing aansluiten bij de visie op de bezoekerseconomie van de gemeente Leiden en in hoeverre de gemeente erin slaagt daar invloed op uit te oefenen.

We willen ook specifieke aandacht geven aan:

- De verdeling van de aandacht tussen cultuur en kennis
- De verdeling van aandacht binnen de culturele sector
- De gevolgen voor de leefbaarheid
- De doelgroep van de marketing (dichtbij of veraf)
- De wijze en omvang van financiering door de gemeente (denk hier aan het Leids Ondernemersfonds)

7.2.6 Parkeerbeleid (Leiden)

De gemeente Leiden heeft in juli 2020 de Parkeervisie vastgesteld. In deze visie zijn ambities geformuleerd voor zowel auto- als fietsparkeren. Fietsers krijgen daarbij meer ruimte dan automobilisten. Dit vertaalt zich naar bijvoorbeeld meer parkeerplekken voor fietsen en minder geparkeerde auto's op straat.

Het voorgenomen beleid moet bijdragen aan een aantrekkelijke, bereikbare en leefbare stad. Voor de korte (tot en met 2022) en langere termijn (vanaf 2023) zijn hiervoor verschillende maatregelen getroffen.

Het onderzoek richt zich op de vraag of de beoogde maatregelen zijn gerealiseerd, tegen welke kosten en met welk resultaat.

7.2.7 Sociale woningbouw (Leiden en Leiderdorp)

In de collegeprogramma's van Leiden en Leiderdorp staat dat er grote inspanningen nodig zijn op het gebied van de woningbouw. Beide programma's verlangen bij nieuwbouw een aandeel sociale woningbouw van 35%, en willen waarborgen dat nieuwe sociale huurwoningen in de regel in bezit zullen zijn van corporaties. Vier jaar geleden noemden de collegeprogramma's van beide gemeenten een percentage sociale woningbouw van 30%.

De RKC wil onderzoeken in hoeverre de gewenste percentages de afgelopen jaren inderdaad gerealiseerd zijn. Wanneer de realisatie is achtergebleven, moet worden onderzocht wat daarvan de oorzaak is. Ook van belang is de vraag welk deel van de nieuwe sociale huurwoningen in bezit is gekomen van corporaties en welk deel bij marktpartijen. Voor die laatste categorie is de vraag welke regels met marktpartijen worden overeengekomen om te waarborgen dat woningen die in de sociale sector worden gebouwd, lange tijd in de sociale sector blijven en hoe de naleving van die overeenkomsten wordt gehandhaafd. Ook de kwaliteit, de duurzaamheid en de oppervlakte van de woningen in de sociale sector zijn een aandachtspunt bij het onderzoek.

7.2.8 Duidelijke taal (Leiden en Leiderdorp)

Beide gemeenten vinden duidelijk taalgebruik belangrijk. De gemeente Leiden heeft in het voorjaar van 2021 zelfs de Direct Duidelijk Deal gesloten. In de Deal staat:

1. We maken beleid om direct duidelijk te communiceren. We voeren dit beleid uit en we beoordelen de resultaten.
2. We spreken precies af wat we gaan verbeteren en hoe we de resultaten daarvan beoordelen.
3. We zorgen ervoor dat onze medewerkers hulp krijgen om direct duidelijk te communiceren.

De RKC gaat in beide gemeenten onderzoeken hoe de organisatie werkt aan duidelijker communiceren. We willen weten wat de precieze afspraken voor verbetering zijn in Leiden en hoe Leiderdorp dat doet. Nieuwsgierig zijn we naar antwoorden op vragen als: wie bepaalt op welke momenten de duidelijkheid van taal en beeld? Hoe, met wie en waaraan toetsen medewerkers dat? Wie merkt er in de gemeentelijke organisatie iets van als de gemeente *niet* duidelijk communiceert? Wie of wat (regels?) houdt onduidelijke communicatie tegen? Is de organisatie in staat om iets aan de onderliggende oorzaken van onduidelijkheid te doen (soms is bijvoorbeeld beleid of een regeling onduidelijk, en duidelijke communicatie maakt dat dan juist zichtbaar)?

7.2.9 Vrij besteedbare ruimte (Leiden)

Tijdens de begrotingsbehandeling in november 2022 in Leiden was er een bedrag beschikbaar als zogenaamde 'vrij besteedbare ruimte'. Dat gaf de mogelijkheid voor een dekking van plannen van de gemeenteraad die niet in de programmabegroting waren opgenomen. Het verzamelamendement werd ingediend door alle tien de fracties die in de Leidse raad zijn vertegenwoordigd. Op deze wijze is 2,4 miljoen euro verdeeld over 20 verschillende voorstellen.

Tijdens de begrotingsbehandeling toonde de gemeenteraad zich zeer tevreden over deze wijze van politiek bedrijven waarbij constructieve samenwerking tussen fracties centraal stond. De RKC overweegt in 2024 een onderzoek in te stellen naar de effectiviteit van deze wijze van besluitvorming. Daarbij kunnen vragen aan de orde komen naar de uitwerking van de plannen waarvoor het geld beschikbaar is gesteld (is het geld uiteindelijk op een effectieve en efficiënte wijze besteed aan het doel waarvoor het was bestemd?). Ook kunnen vragen gesteld worden over de invloed van een dergelijke samenwerking binnen de gemeenteraad op de besluitvorming binnen de Leidse politiek.

8. Begroting

In de aanloopfase naar de gezamenlijke Rekenkamercommissie Leiden & Leiderdorp is besloten om de hoogte van de budgetten van de voormalige Rekenkamer Leiderdorp en de voormalige Rekenkamercommissie Leiden te handhaven en samen te voegen. Na de evaluatie van de RKC is gekeken naar de berekening van het budget in relatie tot de reserves. In een brief van de griffie Leiden van 14 januari 2022 aan de Leidse gemeenteraad is een voorstel voor de toekomstige financiële afspraken voor de RKC uiteengezet. In een bijlage bij het voorstel van het presidium aan de Raad Leiderdorp van de griffie Leiderdorp (bijlage 1, versie 17 januari 2022) is dit voorstel op gelijke wijze gedaan.

De gemeenteraden van Leiden en Leiderdorp ondersteunen de ambities en het daarbij benodigde budget voor de RKC. De wens van de RKC voor een structurele dekking passend bij de uitkomsten van de evaluatie en de daaraan gekoppelde ambitie wordt nog niet gehonoreerd door de gemeenteraden. Uitgesproken is dat er uiterlijk in 2025 een structurele dekking dient te komen voor het budget van de RKC. De optredende tekorten worden vooralsnog gedekt uit de gezamenlijke reserve Leiden en Leiderdorp zoals die in de begroting van Leiden tot uiting komt.

Op basis van bovenstaande afspraken bedraagt in 2023 het budget van de RKC € 164.876 en is als volgt te specificeren:

	Begroting 2023	Realisatie 2022
Lasten		
Onderzoeken	80.000	66.393
Commissieleden en ambtelijk secretaris	80.438	65.104
Vergadervergoedingen leden	20.300	21.023
Ambtelijk secretaris	60.138	44.081
Overig	3.438	6.092
Website	2.500	3.771
Contributies	1.269	1.290
Overige kosten	669	1.032
Totale lasten	164.876	137.589

Baten		
Bijdrage Gemeente Leiden	108.202	108.202
Bijdrage Gemeente Leiderdorp ²	36.068	41.287
Onttrekking uit de reserve rekenkamer Leiden ²	20.606	2.354
Totale baten	164.876	151.843
Resultaat	0	14.254

Herijking in 2025

In 2025 wordt bezien of de begroting van de RKC inderdaad structureel hoger uitvalt. In dat geval wordt die structurele verhoging doorgevoerd en wordt tevens de begroting van Leiden en Leiderdorp structureel aangepast (volgens de verhouding 75 – 25 %). Het moment dat deze aanpassing wordt doorgevoerd hangt mede af van de stand van zaken van de reserve rekenkamer Leiden, waarbij het streven is dat er een minimale reserve van 20.000 euro (ca. 10%) beschikbaar is voor de RKC (zie voorstellen griffiers januari 2022). De reserve van Leiderdorp valt niet onder deze afspraken en blijft voornamelijk beschikbaar voor onderzoeken die niet in het budget van de RKC passen.

² in 2022 is voor € 5.219 een te hoge bijdrage in rekening gebracht bij Leiderdorp. Dit zal waarschijnlijk verrekend worden in 2023 waardoor de bijdrage van Leiderdorp waarschijnlijk eenmalig € 5.219 lager zal zijn (€ 30.849) en de onttrekking uit de reserve € 5.219 hoger (€ 25.825).